

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики
Кафедра української мови

Кваліфікаційна робота магістра
з теми: **МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОГО СТИЛЮ**
СЕРГІЯ ЖАДАНА

Виконала: студентка Ukr1-M23 групи
спеціальності 014.01 Середня освіта
(Українська мова і література)
за освітньо-професійною програмою
Середня освіта (Українська мова
і література)
Слободян Світлана Орестівна

Керівник:
Беркешук І.С.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови

Рецензент:
Галайбіда О. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЕТИЧНОГО СТИЛЮ	6
1.1. Основні підходи до аналізу поетичного тексту	6
1.2. Мовно-стилістичні особливості поетичного мовлення.	12
1.3. Лінгвістичний огляд творчості Сергія Жадана	16
Висновки до розділу 1.	20
РОЗДІЛ 2. ДОМІНАНТИ ПОЕТИЧНОГО МОВОСВІТУ СЕРГІЯ ЖАДАНА	21
2.1. Розмаїтий лексикон творів С. Жадана: семантико-стилістичні особливості	21
2.2. Поетичний синтаксис	33
2.3. Фонетико-морфологічні засоби вираження емоцій	48
2.4. Використання тропів і стилістичних фігур	56
Висновки до розділу 2.	65
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПОЕЗІЙ СЕРГІЯ ЖАДАНА	66
3.1. Інноваційні підходи до аналізу та інтерпретації поезій Сергія Жадана на уроках української мови	66
3.2. Особливості аналізу поетичного твору на прикладі поезії «Смерть моряка річкового флоту»	70
Висновок до розділу 3.	74
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	83
Додаток А Таблиця № 1 «Основні підходи до аналізу поетичного тексту»	83
Додаток Б «Аналіз поетичного тексту на мовних рівнях»	86
Додаток В Види вправ з української мови на основі поезій Сергія Жадана	88
Додаток Г Текст поезії «Смерть моряка річкового флоту»	93

ВСТУП

Актуальність дослідження мовних особливостей поетичного стилю Сергія Жадана зумовлена його впливом на розвиток сучасної української літературної мови. Поезія митця відображає багатство і динаміку української мови, демонструючи її здатність до інновацій та адаптації в умовах культурних і соціальних трансформацій. Його тексти є яскравим прикладом поєднання традиційних літературних форм із сучасними мовними тенденціями, що відкриває нові перспективи для лінгвістичного аналізу.

Мовознавчий підхід до вивчення творчості Жадана дозволяє зосередитися на таких аспектах, як використання автором лексико-стилістичних засобів, мовної гри, інтертекстуальних елементів, а також експресивного потенціалу синтаксичних структур. Поетичний текст Жадана характеризується активним залученням розмовної лексики, сленгу, а також мовних експериментів, що створюють яскраву емоційно-експресивну палітру його творів.

Об'єктом дослідження є твори сучасного українського поета Сергія Жадана.

Предметом роботи є лексичні, фонетичні, морфологічні, синтаксичні, стилістичні засоби мови.

Досягнення поставленої **мети**, якою є вивчення та аналіз мовних особливостей поетичного стилю Сергія Жадана, передбачає розв'язання таких основних **завдань**:

- окреслити основні підходи до аналізу тексту поезій;
- визначити мовні та стилістичні особливості поетичної мови;
- здійснити лінгвістичний огляд творів Сергія Жадана;
- дослідити семантико-стилістичні особливості лексикону поета;
- розглянути синтаксичні особливості аналізованих поезій;
- виявити фонетико-морфологічні засоби, якими автор виражає емоції;
- визначити виразні засоби, які є характерними для творчості Сергія Жадана;
- розкрити інноваційні підходи до аналізу віршів під час уроків української мови;

- проаналізувати поезію «Смерть моряка річкового флоту»;
- зробити висновки про роль мовних особливостей у формуванні поетичного стилю Сергія Жадана.

Джерельна база. Твори Сергія Жадана із збірок: «Циганська голка», «Вогнепальні й ножові», «Лесбійки», «Ефіопія», «Марадона», «У.Р.С.Р.», «Історія культури початку століття», «Балади про війну і відбудову», «Пепсі», «Цитатник».

Теоретико-методологічну основу роботи склали наукові дослідження таких вчених: А. С. Попович, О. Д. Пономарів, П. С. Дудик, Ю. О. Арешенков, В. І. Кононенко, А. П. Загнітко та інші.

У роботі застосовано загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення), власне лінгвістичні та **методи** лінгвостилістики. Основним методом є лінгвістичний аналіз, за допомогою якого досліджено мовні засоби поезій.

Елементи наукової новизни. У роботі на широкому матеріалі здійснено системне і всебічне дослідження мовних засобів поетичного дискурсу Сергія Жадана, що дозволило виявити унікальні риси мовної організації текстів, узагальнити принципи формування авторської образності, окреслити новаторство застосування мовних засобів.

Практичне значення здобутих результатів полягає в тому, що робота збагачує дослідницький досвід сучасного мовознавства новими знаннями про стилістичну багатогранність, семантичну насиченість і функціональну роль мовних засобів у художньому дискурсі.

Апробація результатів дослідження здійснена у вигляді виступів на конференціях: Всеукраїнській науковій інтернетній конференції «Вербальні культурні коди сучасної української мови», Всеукраїнській науковій конференції «Нові парадигми сучасної філології», Науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками науково-дослідної роботи, Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців

«Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і перспективи розвитку» («Мовні особливості поетичного стилю Сергія Жадана»).

Здійснено публікації:

1. Слободян А. Мовні особливості поетичного стилю Сергія Жадана / *Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців (м. Одеса, 01-02 грудня 2023 р.)* : збірник тез / редкол. Т. О. Євтушина та ін. Одеса: ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023. С. 109-114.
2. Синтаксична організація поетичного тексту Сергія Жадана. Збірник наукових праць студентів та магістрантів навчально-наукового інституту Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський, 2024. Вип.14. С. 79-82.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Поезія Сергія Жадана характеризується глибокою індивідуальністю мовного оформлення, що поєднує традиційні та інноваційні мовні засоби. Дослідження мовних особливостей художнього дискурсу є актуальним і важливим сьогодні з декількох причин. По-перше, воно сприяє глибшому розумінню зв'язку мови та культури. Мова не лише є засобом комунікації, а й відображає особливості світосприйняття, ідеологічні настрої, соціальні та культурні процеси. Аналіз художнього дискурсу дозволяє виявити, як через мову передаються цінності, уявлення та соціокультурні реалії епохи.

По-друге, дослідження мовних аспектів таких текстів дозволяє зрозуміти, як літературні твори формують або переосмислюють суспільні ідеї, як через мову автори реагують на виклики часу.

Окрім того, мовний стиль в художньому дискурсі є інструментом для вираження індивідуальності автора, його світогляду та естетичних переконань. Сучасне суспільство переживає період глибоких змін, і тому вивчення мовних особливостей художнього дискурсу дає можливість оцінити, як література відповідає на ці трансформації через використання мови.

У першому розділі детально окреслено основні підходи до аналізу поетичного тексту, мовно-стилістичні особливості поетичного мовлення, а також здійснено загальний лінгвістичний огляд творчості Сергія Жадана.

У другому розділі зосереджено основну увагу на аналізі лінгвістичних одиниць, які використовує поет. Мовна особистість Сергія Жадана характеризується багатством лексичних одиниць, які поєднують елементи різних мовних реєстрів. Це дозволяє створювати текст, який є одночасно доступним широкому колу читачів і глибоко метафоричним, що забезпечує багатозначність і багатошаровість його поетичних послань.

Пошук нових виражальних форм і способів відображення реальності виявляється через багатогранне використання метафор, епітетів, порівнянь, де кожна мовна одиниця наділяється глибоким сенсом. Важливим аспектом є також функціонування просторіччя та вульгаризмів, які в поезії С. Жадана не

є маркером пониження стилю, а служать для підсилення емоційного ефекту та досягнення стилістичної виразності.

Синтаксис поетичних творів є значною мірою інноваційним. Він активно використовує незвичні синтаксичні конструкції для досягнення потрібної емоційної напруги в тексті. Специфічні синтаксичні структури, зокрема ускладнені, зворотні побудови, відсутність чіткої пунктуації, сприяють формуванню відчуття експресії, що є важливою частиною поетичної манери митця.

Фонетичні особливості мовлення також є важливим елементом ідіостилю автора, адже саме звукові засоби допомагають підсилити емоційну атмосферу творів. С. Жадан активно використовує алітерацію, асонанс, римування, що сприяють створенню звукових ефектів, які надають тексту ритмічної організації. Звукова форма в його поезії набуває самостійного значення, адже звучання слів і їхнє поєднання можуть створювати додаткові шари сенсу. Наприклад, через використання певних звукових комбінацій, що резонують з лексичними значеннями слів, автор посилює виразність образів і думок, робить текст динамічним.

Використання морфологічних засобів у поетичних творах Жадана має важливе значення для створення емоційного ефекту. Часто він вдається до нетипових форм словозміни, які порушують мовну норму або її розширюють.

У третьому розділі сформовано підходи до аналізу та інтерпретації поезій Сергія Жадана на уроках української мови, всебічно проаналізовано одну з поезій. У зв'язку з інноваційністю поетичної мови українського поета важливим є застосування новітніх методів лінгвістичного аналізу, які дозволяють глибше зрозуміти особливості його стилю.

Отже, аналіз мовних особливостей художнього дискурсу є не лише теоретично важливим, а й практично корисним для розуміння динаміки розвитку мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арватівські читання – 2022: збірник тез доповідей Всеукраїнської студентської науково-практичної інтернет-конференції, 20 травня 2022 року / упоряд. Н. І. Бойко, О. М. Петрик. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2022. С. 52-55.
2. Арешенков Ю. О. Лінгвістичний аналіз художнього тексту : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Ю. О. Арешенков. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2007. 177 с.
3. Бабич Н.Д. Історія української літературної мови. Практичний курс : навчальний посібник. Львів : Світ, 1993. 376 с.
4. Бабій І. О., Голянич М. І., Стефурак Р. І. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія. 2-ге вид, виправ. і доповнен. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2024. 336 с.
5. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: Лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 с.
6. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови. Київ : Генеза, 2005. 180 с.
7. Близнюк Л. М. Семантико-комунікативна та естетична функції поетичного синтаксису. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія. 2011. № 936. Вип. 61. С. 42–46.
8. Бондар А. Равлик відповзає на захід. Сергій Жадан. Капітал. Харків, 2006. С. 753–754.2.
9. Бухінська Т. В. Характеристика розміру та частоти вживання різних типів речень у творах Г. Грасса. URL: <http://surl.li/oqindg> (дата звернення 14.03.2024).
10. Вавринюк Т. І. Поетичний текст в аспекті лінгвістичного аналізу. *Філологічні студії*. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2009. Вип. 3. С. 86-91.
11. Велика українська енциклопедія. URL: <http://surl.li/pykqmv> (дата звернення 14.03.2024).

12. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. Київ: Либідь, 2005. 460 с.
13. Гришко Г. Г. Застосування інноваційних технологій на уроках української мови та літератури : методичні матеріали на допомогу вчителям-філологам. 2021р. 40 с. URL: <https://naurok.com.ua/zastosuvannya-innovaciynih-tehnologiy-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-231885.html> (дата звернення: 24.04.2024)
14. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. 2011. URL: <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/> (дата звернення: 10.03.2024)
15. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : початковий посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/r726.pdf> (дата звернення: 10.04.2022)
16. Дорошенко С. І. Словник-довідник лінгвістичних термінів юного мовознавця / С. І. Дорошенко; відп. ред., вступ. сл. О. О. Тележкіна; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2024. 400 с.
17. Дудик П. С. Стилїстика української мови : навчальний посібник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2005. 368 с.
18. Дядченко Г. Порівняння з лексичними центрами соматизмами в мові української поезії кінця ХХ – початку ХХІ століття. Культура слова. № 83. 2015. С.55-58.
19. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури: монографія. Київ, 2009. 352 с.
20. Єрмоленко С. Я. Синтаксис віршової мови (на матеріалі української радянської поезії). Київ : Наукова думка, 1969. 94 с. 7.
21. Єрмоленко С.Я. Синтаксис і стилістична семантика. Київ, 1982. 264 с.
22. Жадан С. Антена. Київ : Критика, 2013.
23. Жадан С. В. Динамо Харків. Вибрані вірші. *Українська Поетична Антологія*. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2014.

24. З енциклопедії «Українська мова». Київ, 2000. URL: <http://surl.li/bhhnwr>
(Дата звернення: 02.02.2024 р.)
25. Загнітко А. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. / А. Загнітко. Донецьк, 2009. 137 с.
26. Загнітко А., Миронова Г. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Brno : Masarykova univerzita, 2013. 225 с.
27. Загнітко Анатолій. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. Том 1. 402 с.
28. Загнітко Анатолій. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. Том 2. 350 с.
29. Загнітко Анатолій. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. Том 3. 426 с.
30. Загнітко Анатолій. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. Том 4. 388 с.
31. Загребельний П. Весела безтурботність. Сергій Жадан. Капітал. Харків, 2000. С.216–229.
32. Калашник Ю. І. Особливості поетичного синтаксису творів Миколи Вінграновського. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Філологія. 2013. № 1080. Вип. 69. С. 209–213.
33. Когут О. І. Інноваційні технології навчання української мови і літератури. Тернопіль : Астон, 2005. 204 с.
34. Козловська Л. С. «Поети тримаються разом, ніби матроси крейсера» (про образні порівняння у поетичних текстах Сергія Жадана) : наукові записки. Серія : Філологічні науки. 2013. Кн. 1. С. 58–62.
35. Кондратенко Н. В. Синтаксис українського модерністського й постмодерністського художнього дискурсу: монографія. Київ, 2012. 328 с.
36. Кононенко В. І. Метаморфози сполучуваності в українських модерних поетичних текстах. *StudiaUcrainicaVarsoviensia*. Warszawa, 2014. S. 75–86.
37. Кононенко В. Український новостиль: лінгвопоетика художнього дискурсу Сергія Жадана. *Українознавчі студії*. 2018. № 19. С. 17 - 37.

38. Кононенко В.І. Символи української мови: монографія. 2-ге вид. Київ; Івано-Франківськ, 2013.
39. Кочерган М. П. Загальне мовознавств : підручник. Київ : Видавничий центр. «Академія», 2010. 464 с.
40. Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі : теорія і практика. Житомир : Вид-во ЖЖДУ ім. І. Франка, 2011. 420 с.
41. Ласькова В. Ю. Семантико-стилістичні характеристики ненормативної лексики у творах Сергія Жадана. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. Випуск 16. Том 1 / ред. кол. М. І. Прихненко (голова) та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. Вип. 16. Т. 1. 169 с.
42. Маленко О. О. Риторика війни в сучасному українському поетичному дискурсі : збірник наукових праць. Харків, 2016. С. 105–112.
43. Мацько Л. І. Стилістика сучасної української мови : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл./ Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; за ред. Л. М. Мацько. К. : Вища школа, 2005. 462 с.
44. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підручник. Колектив авторів за ред. проф. М. І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2004. 400с.
45. Мойсієнко А.К. Мова як світ світів. Поетика текстових структур: монографія. Умань, 2008. 280 с.
46. Москвичова О.А. Поетичний текст як специфічний засіб відтворення дійсності. URL: <http://surl.li/bctorp> (дата звернення 14.06.2024).
47. Навроцький Б. О. Мова та поезія: нарис з теорії поезії. Київ, Харків : Книгоспілка, 1925. 240 с.
48. Небанальна розмова з Жаданом. Що не увійшло в інтерв'ю. URL: <http://surl.li/mvuipm> (дата звернення 14.01.2024).
49. Освітні програми URL: <https://mon.gov.ua/> (дата звернення 12.03.2024).

50. Основні лінгвостилістичні поняття і категорії (словникдовідник філолога) / укладач І. І. Коломієць. Умань ВПЦ «Візаві», 2015. 202 с.
51. Остапенко Н. Сучасні підходи до класифікації методів навчання рідної мови та роль О. М. Біляєва у її формуванні. Теоретична і дидактична філологія : збірник наукових праць. Київ : Міленіум, 2008. С. 255–263.
52. Павленко С. Г. Поєднання поезики шансону із біблійною поезикою у збірці Сергія Жадана «Вогнепальні й ножові» : збірник наукових праць. Київ, 2017. С.115–122.
53. Савич Л.П. Короткий екскурс у стан методики навчання української мови в середній школі з XVI до XX століття. URL: <http://surl.li/cryodp> (дата звернення 05.05.2024).
54. Сербин С. Ф. Проблема використання інтерактивних методів у процесі навчання української мови та літератури: теоретичний аспект. Житомир, 2016. 7 с. URL: <http://surl.li/dmmwon> (дата звернення 11.04.2024).
55. Слободян С. Мовні особливості поетичного стилю Сергія Жадана / *Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців (м. Одеса, 01-02 грудня 2023 р.)* : зб. тез / редкол. Т. О. Євтушина та ін. Одеса: ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023, 109 – 114.
56. Словник сучасного українського сленгу / упоряд. Т. М. Кондратюк. Харків: Фоліо, 2006. 350 с.
57. Словник української мови: в 11 томах. Том 7, 1976. С. 258.
58. Софій Н. Інноваційні методи навчання та викладання. URL: <http://surl.li/tsrpgh> (дата звернення 06.05.2024).
59. Стилістика української мови: підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
60. Сулима М. М. Ампліфікація (філологія) // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/> (дата звернення: 25.09.2024).

61. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1973. 438 с.
62. Українська мова : короткий тлумач. слов. лінгв. термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 221 с.
63. Українська мова: енциклопедія / редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. Київ: Укр. Енцикл., 2000. 752 с.
64. Фразеологічний словник української мови / АН України, Ін-т укр. мови; уклад.: В. М. Білоноженко та ін., редкол.: Л. С. Паламарчук (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 1993. Кн. 1 . 528 с.
65. Фразеологічний словник української мови / АН України, Ін-т укр. мови; уклад.: В. М. Білоноженко та ін., редкол.: Л. С. Паламарчук (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 1993. Кн. 2 . С. 529-980.
66. Ходаковська Н. Г. (2020). Віршований текст як об'єкт лінгвістичного дослідження. World Science, 2(2(54), 52-58. URL: <http://surl.li/qundho> (дата звернення 14.06.2024).
67. Черевченко О. М. Лінгвістичні аспекти аналізу поетичного тексту: неокласичні виміри : монографія / Олександр Миколайович Черевченко. Умань : ВІЗАВІ, 2012. 235 с.
68. Черевченко О. М. Методичні аспекти аналізу поетичного твору : навчальний посібник. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. 108 с.
69. Четверик В. К. Поезія як форма історичної пам'яті: події, культура, мова / *Аргументи сучасної філології: історична та індивідуальна пам'ять : матеріали IV Міжнар. наук. конф., Харків, 18–19 квіт. 2024 р.* / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди; за заг. ред. С. К. Криворучко. Харків, 2024. С. 407–414.
70. «Шкодную, що раніше не приєднався до Сил оборони»: ексклюзивне інтерв'ю Сергія Жадана. Газета «Вечірній Київ» URL: <http://surl.li/zegfxi> (дата звернення 14.01.2024).